

Colecția

Viața în Hristos

*

Serie de autor „Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru”

Scrieri III

Colecția Viața în Hristos
Serie de autor „Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru”

Comisia de coordonare a ediției critice:

Nikolaos Gr. Zaharopoulos
Ioannis D. Karavidopoulos
Christos K. Oikonomou
Dimitrios G. Tsamis (†)

Coordonarea ediției românești:

dr. Petre Guran
Pr. dr. Dragoș Bahrim

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NEOFIT ZĂVORÂTUL, sfânt

Scieri / Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru; trad. din lb. greacă veche:
Laura Enache; ed. îngrij. de pr. Dragoș Bahrim. - Iași: Doxologia, 2015-
5 vol.

ISBN 978-606-666-419-6

Vol. 3: Panegirice / st. introd. de N. Papatriandafillou-Theodoridis și T.
Yiankou ; trad. din lb. neogreacă de Emanuel Dumitru; carte tipărită cu
binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teofan, Mitropolitul Moldovei și
Bucovinei. - 2016. - ISBN 978-606-666-570-4

- I. Enache, Laura (trad.)
- II. Vasile, Doru Octavian (pref.)
- III. Bahrim, Dragoș (ed.)
- IV. Papatriandafillou-Theodoridis, N. (pref.)
- V. Yiankou, T. (pref.)
- VI. Dumitru, Emanuel (trad.)

2

© Sfânta Mănăstire Stavropighie a Sfântului Neofit din Cipru, 1998

© DOXOLOGIA, 2016 pentru prezenta ediție

ISBN 978-606-666-419-6

ISBN vol. III: 978-606-666-570-4

Sfântul Neofit Zăvorâțul din Cipru

SCRIERI III

PANEGIRICE

Traducere din limba greacă veche de Laura Enache

Studii introductive de N. Papatriandafillou - Theodoridis și T. Yiankou

traduse din limba neogreacă de Emanuel Dumitru

Ediție îngrijită de Pr. Dragoș Bahrim

Carte tipărită cu binecuvântarea

Înaltpreasfințitului

TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura Doxologia

2016

Cuvânt înainte al Comisiei de coordonare

Cu ajutorul Sfântului Neofit Zăvorâtul vede lumina tiparului al treilea volum al scrierilor sale, care cuprinde în ediție critică primul volum al *Panegiricului*. Cuvintele 1-15 sunt editate de dna profesoară Niki Triandafyllou-Theodoridis, de la Facultatea de Filosofie a Universității „Aristotel” din Tesalonic, iar Cuvintele 16-30 sunt editate de dl Theodoros Yiankou, profesor la Facultatea de Teologie a Universității „Aristotel” din Tesalonic.

Cei doi editori s-au bazat pe unicul codice care conține textul, care se află la biblioteca națională din Paris (*Paris gr. 1189*), luând în considerare în același timp edițiile anumitor Cuvinte, publicate de G. Anrich, H. Delehaye, K.I. Douvouniotis, V. Englezakis, M. Jugie, V. Laourdas și I.P. Tsiknopoulos.

Volumul de față cuprinde Cuvinte care se referă la pomenirea unor sfinți din primul trimestru al anului bisericesc, adică din lunile septembrie-decembrie. Totodată sunt și cuvinte de laudă la diferite sărbători ale Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, la Nașterea Domnului și la Sfânta Cruce. Sfântul Neofit a considerat de cuviință ca, în locul unui cuvânt de laudă la Sfântul Evanghelist Ioan, să prezinte o scurtă tălmăcire a Apocalipsei.

Așa cum se menționează în *Testamentul tipiconal* „există, cu ajutorul lui Dumnezeu, și scrieri ale Sfântului Neofit, mici și mari șaisprezece cărți, dintre care cele mai mari, trei panegirice”. Sfântul a scris *Panegiricul* în trei tomuri, care cuprindeau

cuvinte împărțite probabil în trei grupe a câte patru luni ale anului bisericesc din septembrie până în decembrie, din ianuarie până în aprilie și din mai până în august. Din păcate, în întregime nu s-a păstrat decât primul tom al *Panegiricului*, iar din celelalte două, doar câteva Cuvinte.

Lucrarea editată în prezentul volum deține un loc aparte între textele hagiografice ale Bisericii Ortodoxe. Opera Sfântului Neofit constituie expresia iubirii sale față de sfinți și rodul grijii sale pastorale pentru monahi și pentru Biserică, în general. Ca și în toate celelalte lucrări ale sale, și aici îmbină întotdeauna informațiile despre viața sfinților cu un bogat material hagiografic. În acest mod învățăturile Sfintei Scripturi sunt prezentate în chip viu, în viața cotidiană a sfinților.

În prezentul volum notarea textelor locurilor hagiografice a fost realizată de profesorii Facultății de Teologie ai Universității „Aristotel” din Tesalonic, I. Galanis, D. Kaimakis și M. Konstantinou, iar a celor patristice de D. Tsamis, profesor în cadrul aceleiași Facultăți. Întocmirea indexului de datorează lui K. Siamakis, filolog și doctor în Teologie. Realizarea copertei a fost îngrijită de dr. Glykeria Hatzouli.

Comisia de Coordonare simte nevoia să exprime mulțumiri editorilor și celorlalți colaboratori. La desfășurarea neîngrădită a activității editoriale a contribuit interesul susținut și sprijinul permanent oferit de Preacuviosul Părinte Arhimandrit Leontie, starețul Sfintei Mănăstiri a Sfântului Neofit și al Consiliului Mănăstirii, prin acțiunile coordonatoare ale reprezentantului acestuia, părintele arhimandrit Alexie de la Mănăstirea Englistra. Comisia exprimă calde mulțumiri tuturor celor care au contribuit în orice mod la editarea acestui volum.

În aceste vremuri grele Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru devine actual prin lucrarea sa luminată și prin mesajul său de

justiție adevărată și pace autentică în Hristos. Credem că aceste lucrări, din Cipru, încercata insulă a Mediteranei, îi oferă omului contemporan nădejde și optimism.

Comisia coordonatoare:
Nikolaos Zacharopoulos
Ioannis D. Karavidopoulos
Christos Oikonomou
Dimitrios Tsamis

14 septembrie 1999
Înălțarea Sfintei Cruci

Abrevieri

AB – *Analecta Bollandiana*, 1882-

ΒΕΠΕΣ - Βιβλιοθήκη Ελλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων, Atena

BHG – F. Halkin (ed.), *Bibliotheca Hagiographica Graeca*, 3 vol., Bruxelles, 1957

CFHB – *Corpus Fontium Historiae Byzantinae*

CPG – Geerard, M., *Clavis Patrum Graecorum*, 3 vol., Brepols-Turnhout, 1979, Supplementum, 1998 (ed. M. Geerard et J. Noret)

DOP – *Dumbarton Oaks Papers*, 1941-

EO – *Échos d'Orient*, 1897-1943.

ΕΕΘΣΠΑ - Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἐπετηρὶς - Ἐπετηρὶς Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν Κύπρου

Kotter - B. Kotter (ed.), *Die Schriften des Johannes von Damaskos*, Berlin, 1969-

ΚΣ - Κυπριακὲς Σπουδές

P – codicele *Parisinus graecus* 1189 (inc. sec. XIII)

PG - *Patrologiae cursus completus. Series graeca*, ed. J.-P. Migne, 1–161, Paris, 1857-1866

PO – *Patrologia Orientalis*, ed. R. Graffin, F. Nau

PtT – *Colectia Patristica. Seria Traduceri*, Iași, 2011-

R – codicele *Arghirokastrou 6* (sec. XVII)

REB – *Revue des études byzantines*, Paris, 1946 -

Viz.Vrem. - *Византийский Временник*, Moscova

VHNZ – *Viața în Hristos*. Seria de autor *Sf. Neofit Zăvorâțul*,
Iași, 2015-

SC - *Sources Chrétiennes*, Paris, 1941-

Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru

PANEGIRICE

Introducere

1. Opera*

a. Titlul – cuprinsul

Opera Sfântului Neofit, publicată în al treilea volum al *Scrierilor* sale, reprezintă o colecție de treizeci de texte, care, în cea mai mare parte, sunt cuvântări panegirice și encomioane la sărbătorile din primele patru luni ale anului bisericesc. Întreaga colecție este transmisă de codicele *Paris. gr. 1189*, de la începutul secolului al XIII-lea, iar unul dintre textele acesteia, encomionul la Sfântul Nicolae (nr. 26), a fost copiat și în ms. nr. 6 (sec. al XVII-lea) al Mitropoliei de Arghirokastro (referitor la aceste aspecte a se vedea mai jos p. 41 ș.u.).

La începutul manuscrisului parizian nu există nici un titlu. Titlul meșteșugit caligrafiat aflat pe prima filă a sa, care este totodată și prima a codicelui, fiind poziționat sub miniatura, în care este înfățișat Hristos până la brâu, se referă doar la primul Cuvânt (vezi mai jos textul și imaginea nr. 1 din anexă).

Prin urmare, nu știm dacă i-a fost dată vreo denumire, ca titlu, acestui manuscris, și care a fost aceasta.

* Cei doi editori au discutat și au hotărât împreună în privința structurii, precum și a conținutului Introducerii. În speță, responsabilitatea științifică o poartă autorii acesteia: N. Theodoridis, pentru subcapitolul a. (*Titlul – cuprinsul*) al capitolului 1. (Opera) și pentru capitolul 2. (*Tradiția manuscrisă*), iar Th. Yiankou, pentru subcapitolele b. (*Cadrul istoric și filologic*) și c. (*Timpul scrierii lucrărilor și alcătuirea colecției*) ale capitolului 1 și pentru capitolul 6. În ce privește restul capitolelor, a căror redactare și-a asumat-o N. Theodoridis, fiecare colaborator implicat în editarea prezentului volum este responsabil pentru cele scrise referitoare la *Cuvintele* pe care le editează. [În limba română acest studiu a fost tradus parțial, renunțându-se la părțile foarte tehnice de studiu filologic al textelor, n.ed.]

În *Testamentul tipiconal* (*Τυπικὴ Διαθήκη*) (f. 28^v) sunt menționate trei cărți panegirice ale Sfântului, în locul unde se vorbește despre vasele sfinte și cărțile aflate în Mănăstirea Peșterii: „Cu ajutorul lui Dumnezeu, există și scrieri ale Zăvorâtului, mari și mici, șaisprezece cărți, dintre care cele mai mari, trei panegirice...”. Din această mențiune reiese, credem, în mod clar, faptul că în 1214, anul alcătuirii și al copierii celui de-al doilea *Testament tipiconal*¹, în Peșteră existau trei „cărți”, adică trei manuscrise – sau, așa cum am spune azi, trei tomuri – care cuprindeau cuvinte panegirice². Unul dintre acestea se identifică cu *Paris. gr. 1189*. De asemenea, reiese în mod limpede că aceste trei „cărți” erau mai mari, ca număr de foi sau și ca dimensiuni, față de celelalte treisprezece³. Un indiciu în acest sens îl constituie numărul filelor manuscriselor care transmit cele mai mari dintre lucrările păstrate ale Sfântului Neofit și numărul de pagini tipărite al acestora în ediția de față (precum și dimensiunile a trei dintre acestea, primele din enumerarea care

¹ *Τυπικὴ Διαθήκη*, ed. I.E Stefanis, în *Ἁγίου Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλείστου, Συγγράμματα* (redat în continuare *Συγγράμματα*), tom. 2, Pafos, 1998, p. 5; locul citat se află la p. 41 (12, 4).

² A. Ehrhard înțelege cuvântul *cărți* (*βιβλοι*) în acest loc din *Testamentul tipiconal* ca termen tehnic (*Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche*, Part I, tom. 3, Leipzig, 1941, p. 681, nota 2), care, spre deosebire de L. Petit („Vie et ouvrages de Néophyte le Reclus”, *EO*, 2, 1899, p. 263), acceptă existența a trei manuscrise și nu doar a unuia.

³ Anumiți cercetători percep în sens axiologic antepunerea celor trei *cărți panegirice* în lista din *Testamentul tipiconal*, vezi de exemplu, L. Petit, *op. cit.*, H. Delehay, „Saints de Chypre”, *AB* 26, 1907, p. 279. Vezi și Ch. Chadzioannou, *Ιστορία καὶ ἔργα Νεοφύτου πρεσβυτέρου μοναχοῦ καὶ ἐγκλείστου* (redat în continuare ca *Ιστορία*), Alexandria, 1914, p. 32 („Cele mai însemnate dintre cărțile pe care le-a scris Sfântul Neofit, după cum el însuși ne face cunoscut, trecându-le la începutul catalogului cărților Mănăstirii Peșterii, erau cele trei volume panegirice mari”).

urmează, care au fost copiate sub supravegherea Sfântului și provin dintre manuscrisele analoagale Mănăstirii Peșterii):

Paris. gr. 1189, 235 ff. (cu o lacună de câteva file), 330 x 240 mm., 432 pp. tipărite, prima dintre *cărțile panegirice*.

Paris. supl. gr. 1317, 220 ff., 182 x 147 mm., 241 pp. tipărite, *Cateheze*.

Paris. Coisl. gr. 287, 197 ff. (fără partea de început și cea finală și cu aproximativ 20 ff. pierdute, vezi și mai jos), 195 x 148 mm., aproximativ 190 pp. tipărite, *Zece cuvinte despre poruncile lui Hristos*.

Mănăstirea Leimonos 2, 85 ff., 159 pp. tipărite, *Tâlcuirea canoanelor celor Douăsprezece Sărbători Domnești*.

Mănăstirea Iviron 62, 155 ff., 130 pp. tipărite, *Tâlcuirea Psalmilor* (unul dintre mss. care transmit opera).

Biblioteca Națională din Atena 522, ff. 130, 130 pp. tipărite, *Cincizeci de capete*.

Potrivit indicației din *Testamentul tipiconal*, „cartea” care conținea cele *Zece cuvântări despre poruncile lui Hristos* este numită *Îndoit decalog al legiurii vechi și noi. Tâlcuiri sinoptice la poruncile domnești*. Prin urmare, *Paris. Coisl. gr. 287*, care este fragmentar și păstrează doar tâlcuirile *legiurii noi*, ar trebui să fie aproximativ de două ori mai mare ca număr de foi. Însă, din cauza dimensiunilor sale mici, textul complet nu ar fi depășit numărul de pagini tipărite ale cod. *Paris. gr. 1189*. Cu rezerva de rigoare, privind mărimea celor două manuscrise care conțineau scrisorile care astăzi nu se mai păstrează, vedem că cel mai mare manuscris în privința numărului de file al paginilor tipărite și al dimensiunilor, dintre primele trei manuscrise pe care le-am menționat mai sus, rămâne *Paris. gr. 1189*.

Acest manuscris conține, după cum am precizat deja, îndeosebi cuvinte panegirice și encomioane la sărbătorile primelor patru luni ale anului bisericesc, reprezentând, prin urmare,

Cuprins

Cuvânt înainte al Comisiei de coordonare	5
Abrevieri	9
Panegirice	11
Introducere	13
1. Cuvânt la începutul Indictionului	95
2. Cuvânt de laudă la Sfântul Mare Mucenic al lui Hristos, Mamant și despre părinții lui	100
3. Cuvânt de laudă la dumnezeiescul Arhanghel Mihail cel Preamare	110
4. Cuvânt la preacurata și dumnezeiasca naștere a Celei fără de prihană Stăpâna noastră Născătoarea de Dumnezeu și Pururea Fecioara Maria	121
5. Cuvânt despre un monah din Palestina în anul 6693, indictionul al 3-lea, luna Septembrie, care a fost înșelat de demon și care a căzut cumplit.....	128
6. Cuvânt la înnoirea Bisericii Învierii, și despre orice biserică înnoită	147
7. Cuvânt de laudă la Cinstita și de viață făcătoare Cruce și despre mântuitoarele Pătimiri ale Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, despre care și destule mărturii profetice	155
8. Cuvânt de laudă la Înălțarea Cinstitei și de Viață făcătoarei Cruci în care este și curată teologie	171
9. Cuvânt despre Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul, lămurire pe scurt	203
10. Cuvânt de laudă pe scurt la Sfântul Sfințit Mucenic Polihronie	236

11. Scurt cuvânt de laudă la Sfântul nostru Părinte și făcător de minuni Andronic și la soția lui, Cuvioasa Atanasia, și o parte din minunile lor 242
12. Cuvânt de laudă la viața și minunile Cuviosului și de Dumnezeu purtătorului Părintele nostru Teosebie Arsinoitul ... 251
13. Cuvânt de laudă la Cuviosul și de Dumnezeu purtătorul părintele nostru și făcătorul de minuni Ilarion și, pe scurt, selecție parțială și generală din minunile lui 275
14. Cuvânt de laudă la viața și la minunile celui între sfinți Părintele nostru Arcadie, episcopul cetății Arsinois 292
15. Cuvânt de laudă la Sfântul și slăvitul Mare Mucenic al lui Hristos Dimitrie, despre mucenicia lui, despre minunile și cinstita lui biserică 308
16. Pomenire despre diferite cutremure și cercetare despre acestea și despre purtarea de grijă a lui Dumnezeu 318
17. Cuvânt de laudă rezumativ la Cuviosul părintele nostru făcător de minuni Diomidie cel nou, care a strălucit în chip luminos aproape de cetatea Lefkosia și satul Lefkomiados din Cipru 327
18. Cuvânt de laudă la Sfinții făcători de minuni fără de arginți Cosma și Damian și la cei de un nume cu ei și în general despre orice sfânt fără de arginți 340
19. Cuvânt la Soborul Voievozilor Mihail și Gavriil și al celorlalte [puteri] netrupești 344
20. Cuvânt de laudă la cel între sfinți părintele nostru Ioan cel Milostiv și culegere din viața sa pe scurt și ușor de înțeles 363
21. Cuvânt de laudă la marele ierarh și părintele nostru Ioan Gură de Aur și rezumat despre viața lui, despre hirotonia și arhipăstorirea lui de Dumnezeu aleasă, despre exilul și întoarcerea sfintelor lui moaște și despre minunile lui 386
22. Cuvânt de laudă la cel între sfinți părintele nostru Ghenadie, Arhiepiscopul Constantinopolului, despre Epistola

lui Enciclică și de ce cinstitele lui moaște nu au fost mutate în cetatea imperială	404
23. Scurt cuvânt despre Maria, prunca lui Dumnezeu, când a fost dată lui Dumnezeu de părinții ei la vârsta de trei ani în Sfânta Sfințelor, despre care [avem] și mărturii scripturistice	416
24. Cuvânt de laudă la viața Cuviosului și purtătorului de Dumnezeu Părintele nostru Alipie Stâlpnicul, care a strălucit ca soarele în timpul împărăției lui Heraclie în cetatea Andrianos din ținutul Paflagoniei	424
25. Cuvânt de laudă la dumnezeiescul și cugetătorul de Dumnezeu părintele nostru Sava cel Mare și scurtă colecție despre viața și minunile lui	434
26. Cuvânt de laudă la Marele Ierarh făcător de minuni, părintele nostru Nicolae, despre nașterea lui și istorisire pe scurt a izvorului de minuni	452
27. Scurtă cercetare despre nou arătata dihonie, dacă Hristos a asumat un trup nesticăcios sau stricăcios, cercetarea prezentând dovezile din cuvintele duhovnicești neîndoielnice	495
28. Cuvânt la dumnezeiasca și fără de prihană Naștere a Marelui Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos și la „că Prunc S-a născut nouă, Fiu” și pentru ce este numit Înger de mare sfat și Sfetnic minunat. Pentru ce toată judecata Tatăl a dat-o Fiului și pentru ce este numit Domn al păcii și Părinte al veacului ce va să vie și pentru ce s-a făcut această mare și neasemuită pogorâre	498
29. Cuvânt antiretic împotriva iudeilor care spun că Mesia, când va veni, „atunci lupul va locui laolaltă cu mielul și leopardul se va culca lângă căprioară” și toate câte a spus în continuare Isaia Prorocul și diferite tâlcuiri scripturistice la cuvintele amintite și despre ușa încuiată a lui Iezechiel	514

30. Cuvânt de laudă, pe scurt, la dumnezeiescul apostol, întâiul mucenic și diacon Ștefan și despre mutarea moaștelor lui	542
Anexe	547
Indici scripturistici	565